

Протокол
розширеної наради Оперативного штабу при Держекоінспекції
з питання
«Підходи до збору, аналізу та розрахунку збитків на підставі міжнародного досвіду.
Експертні пропозиції щодо напрямів отримання Україною відшкодування за
заподіяні збитки»

Дата та час проведення: **17 травня, 11:00-12:10**

Формат проведення: **нарада проводиться дистанційно у режимі zoom-конференції**

Учасники наради – члени Оперативного штабу:

Керівник Оперативного штабу – т.в.о. Голови Держекоінспекції	Ігор ЗУБОВИЧ
Головний координатор Оперативного штабу – Заступник голови Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування	Олена КРИВОРУЧКІНА
Координатор Оперативного штабу – Голова підкомітету Комітету ВРУ з питань транспорту та інфраструктури	Юрій КОРЯВЧЕНКОВ
Керівник Робочої групи експертів при Оперативному штабі – в.о. начальника відділу державного екологічного нагляду (контролю) земельних ресурсів Державної екологічної інспекції України	Олексій ОБРІЗАН
Координатор Робочої групи експертів при Оперативному штабі – професор Інституту радіоекології «Фукусіма» (Японія)	Марк ЖЕЛЕЗНЯК
Від Робочої групи експертів Оперативного штабу: Керівник підгрупи юристів-міжнародників – Голова ГО «Асоціація експертів сталого розвитку»	Аліна СОКОЛЕНКО
Від Офісу Генерального прокурора: Заступник керівника спеціалізованої екологічної прокуратури	Вікторія ЛІТВІНОВА
Від Міністерства реінтеграції тимчасово окупованих територій України Генеральний директор директорату Мінреінтеграції	Марта БУХТІЯРОВА
Від Держекоінспекції	
Перший заступник Голови Державної екологічної інспекції України	Дмитро ЗАРУБА
Начальник Управління державного екологічного нагляду (контролю) Державної екологічної інспекції України	Віталій ПОСТОЛЕНКО
Начальник відділу державного екологічного нагляду (контролю) надр	Олександр САВЧЕНКО
Заступник начальника Державної екологічної інспекції Столичного округу	Андрій ВАГІН
Заступник начальника управління – начальник відділу державного екологічного нагляду (контролю) промислового забруднення	Олександр СКАКАЛЬСЬКИЙ
Начальник відділу охорони і захисту лісів Держлісагентства	Микола ГОНТАРУК
Доктор біологічних наук, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАНУ»	Олеся ЗОРІНА
Від комітетів Верховної Ради України	
Помічник-консультант народного депутата України Криворучкіної О.В.	Андрій МОРОЗ
Помічник-консультант народного депутата України Корявченкова Ю.В.	Ігор ЖДАНЮК
Від громадськості:	
Голова Громадської ради при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів	Світлана БЕРЗІНА
Керівник Професійної асоціації екологів України (ПАЕУ)	Людмила ЦИГАНОК

На початку розширеної наради Керівником Оперативного штабу – т.в.о. Голови Держекоінспекції Ігорем ЗУБОВИЧЕМ запропоновано доручити ведення розширеної наради оперативного штабу при Держекоінспекції представнику Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування Андрію МОРОЗУ. Інших пропозицій та заперечень не надходило.

Обговорено:

- Проведення обговорень серед учасників розширеної наради (далі – наради) про підходи до збору, аналізу та розрахунку збитків на підставі міжнародного досвіду. Експертні пропозиції щодо напрямів отримання Україною відшкодування за заподіяні збитки, обмін думками та досвідом.

ВИСТУПИЛИ:

Марк ЖЕЛЕЗНЯК, Координатор Робочої групи експертів при Оперативному штабі – професор Інституту радіоекології «Фукусіма» (Японія)

- розповів про склад Робочої групи експертів при Оперативному штабі, розподіл обов'язків та завдань серед учасників. Було відмічено що до Робочої групи було залучено більш ніж 70 експертів: науковців і юристів з профільних установ сфери управління Національної академії наук України, Національної академії аграрних наук України, Національної академії медичних наук України, Міндовкілля, Державного агентства управління зоною відчуження, провідних університетів – Національного Технічного Університету КПІ ім. І.Сікорського, Києво-Могилянської академії, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Одеського державного екологічного університету, експертів українських і закордонних екологічних недержавних організацій, представників закордонних наукових центрів.

Аналіз сучасних визнаних в світі методик нарахування збитків, заподіяних природним ресурсам та навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, в тому числі які виникли внаслідок збройної агресії, терористичних актів та інших злочинних дій і створення на основі цього аналізу відповідних методик для подальшого їх використання в Держекоінспекції проводиться в 9-ти Робочих Підгрупах, по яким з урахуванням їх фаху розподілені експерти:

1. Міжнародне законодавство – керівник РПГ А.СОКОЛЕНКО
2. Аналітика, ГІС, збір інформації - керівник РПГ - Д.АВЕРІН
3. Впливи на стан повітря - керівник РПГ М.САВИНЕЦЬ
4. Ґрунти – забруднення та засмічення, поводження з відходами керівник РПГ А.ШЕЛЕСТОВ
5. Аквагорія морів - керівник РПГ - В.КОМОРІН
6. Поверхневі води суші - керівник РПГ - Т.МАТЯШ
7. Надра - керівник РПГ Т. КРІЛЬ
8. Лісові системи керівник РПГ - І.ЛИЗУР
9. Біоресурси, ПЗФ- керівник РПГ Д.СВІДЗИНСЬКА
10. Радіація навколишнього середовища, Зона Відчуження ЧАЕС керівник РПГ – М.ТАЛЕРКО

Першочергові завдання РГ за ключовими етапами роботи:

- Аналіз сучасних визнаних в світі методик нарахування збитків, заподіяних природним ресурсам
- Вибір і доопрацювання методи найбільш придатних для впровадження в умовах військових дій в Україні

- Тестування можливості і ефективності практичного застосування запропонованих методик для умов наслідків військових дій в Україні на прикладі обраних тестових кейсів для окремих областей України
- Участь у розробці документації для підготовки впровадження методик на відомчому рівні і наукова підтримка профільного Комітету ВР для відповідних змін в екологічному законодавстві

Аліна СОКОЛЕНКО, Керівник підгрупи юристів-міжнародників – Голова ГО «Асоціація експертів сталого розвитку»:

- представила чернетку Аналітичної записки підгрупи «Міжнародне законодавство» (ПМЗ) Робочої групи з розробки методик і порядку нарахування збитків, заподіяних природним ресурсам та навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, в тому числі які виникли внаслідок збройної агресії, терористичних актів та інших злочинних дій, розглянули приклади міжнародних кейсів (Ірак-Кувейт, Коста-Ріка - Нікарагуа,)
- За результатами аналітичного огляду літератури щодо визначення шкоди довкіллю від воєнних дій визначені наступні тези:
 - а) Збір доказів інцидентів.
 - необхідне залучення третьої сторони задля фіксації та підтвердження наслідків інцидентів
 - використання стандартних практик збору доказів інцидентів:
 - польові роботи - відбір проб на місці, виконання замірів, фото- / відео-фіксація, інтерв'ювання дотичних осіб (юридичних та фізичних, відповідальних та свідків)
 - розрахунковий - дані національного моніторингу, метод аналогій (для визначення базової лінії якщо дані відсутні)
 - б) Уникати дублювання збитків.
 - При розробці методик щодо розрахунку збитків довкіллю та визначення сум компенсацій, необхідно уникати їх дублювання по компонентам довкілля та територіальним розподілом за екосистемами. Розглянути подальшу можливість типізації інцидентів, що внесені у відповідний Реєстр.
- Ключові висновки з кейсів:
 - Безпосередньо під час збройного конфлікту міжнародні організації мають право втручатись та вимагати від сторін конфлікту не проводити бойові дії в місцях культурної спадщини та охоронних об'єктах природно-заповідного фонду.
 - Відповідальність за порушення міжнародного законодавства лежить на порушниках, незалежно чи вони перемогли чи програли у війні.
 - Позови за екологічними категоріями мали найнижчий пріоритет, їхнє вирішення в середньому займало до 8 років.
 - Компенсаційна комісія ООН - приклад міжнародного органу, який забезпечив компенсацію збитків, в тому числі і за шкоду довкіллю, країнам, які постраждали від вторгнення Іраку до Кувейту та його окупації.
 - Компенсаційна комісія ООН аналізувала наявність, характер та розмір збитків; причинно-наслідкові зв'язки та грошову вартість збитків.
 - Компенсаційна комісія ООН створила Компенсаційний фонд, через який були здійснені виплати репарацій.
- Рекомендації до дій з використанням вивченого міжнародного досвіду
 - Головна увага повинна зосередитися на вивченні вимог до збору доказів і розробці методик зі збору доказів, обрахунку нанесеної шкоди довкіллю від воєнних дій. У відповідності до міжнародного права фіксація збитків має

мати об'єктивний та незалежний характер сторін, хто буде формувати незалежну базу.

- Для підвищення вірогідності доведення причини нанесення шкоди довкіллю України через військові дії бажано вже зараз розпочати збір наявної інформації щодо довоєнного стану довкілля.
- Важливим при підготовці методик є використання гібридного підходу: і використання підходу екосистемних послуг, і методик з обрахунку збитків і відшкодування грошових коштів на відновлення довкілля до природного стану.
- Наявні в Україні методики розрахунків збитків довкіллю, особливо, що стосується порядку нарахування збитків, заподіяних природним ресурсам та навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, в тому числі які виникли внаслідок збройної агресії, терористичних актів та інших злочинних дій, потребують якісного оновлення і подальшого затвердження.
- Методики розрахунку відповідальності за порушення процедури і законодавства є більш затребуваними, аніж методики оцінки величини впливу чи шкоди довкіллю, саме тому необхідно розробляти методики, що оцінюють кошти на “відтворення природних ресурсів” до доаварійного чи довоєнного рівня.
- Відповідальність за шкоду довкіллю (environmental liability) не встановлена, а екологічна шкода (environmental damage) не визначена в Україні. Тому відповідальність іноземного агресора за шкоду довкіллю та розмір відшкодування теж не можуть бути встановлені та визначені українським законодавством, що потребує негайного внесення змін до чинного законодавства.
- Українське законодавство не містить закріпленого поняття «репарацій», а терміни реституція та компенсація вживаються і тлумачаться здебільшого в цивільно-правовому розумінні, далекому від вимог воєнного часу. Тому, законодавче закріплення цих термінів є питанням нагальним.
- В законодавстві ЄС та США існують дві визнані методики обрахунку шкоди довкіллю - 1) кошти, необхідні для відновлення стану довкілля до довоєнного стану і 2) знецінення (impairment) екосистемного сервісу. Оцінка втрат екосистемного сервісу дешевша і простіша, вона використовується переважно тоді, коли наукові можливості місцевої влади обмежені. При цьому відновлення сервісу не відмінняє відповідальність за відновлення стану довкілля. Рекомендується використовувати в обрахунках гібридний підхід, з урахуванням вимог законодавства тих країн, на підтримку яких буде розрахунок.

Олена КРИВОРУЧКІНА, Головний координатор Оперативного штабу – Заступник голови Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування:

- звернула увагу на розпорошеність інформації та відсутність єдиного нормативно визначеного порядку документування інформації про збитки заподіяні навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії РФ на території України
- акцентувала увагу на необхідності долучення до процесу фіксації та документування інформації представників міжнародних організацій, зокрема ООН та її структур
- запропонувала ініціювати звернення до міжнародних організацій щодо включення до складу Оперативного штабу, що діє на базі Держекоінспекції, представників таких міжнародних організацій або ініціювати створення міжнародної незалежної екологічної моніторингової місії (інспекції чи комісії) з входженням до її складу

представників Оперативного штабу для її повноцінної діяльності на території України та документування кожного факту заподіяної екологічної шкоди та екологічних збитків

- звернула увагу на необхідності запровадження нормативного документу щодо взаємодії Держекоінспекції та Спеціалізованої екологічної прокуратури щодо юридичного встановлення підстав обміну інформацією по екологічним збиткам
- висловила стурбованість у відсутності на даний час будь-якого офіційного роз'яснення з боку державних органів, зокрема Міністерства закордонних справ України та Міністерства юстиції України щодо процедури фіксування, документування, систематизації, розрахунку та формування єдиного підходу та шляху до стягнення з агресора збитків заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії
- акцентувала увагу на неприпустимості затягування процесу погодження змін до положення про Державну екологічну інспекцію України щодо встановлення правових підстав для здійснення Держекоінспекцією розрахунку збитків заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії РФ та розрахунку збитків під час воєнного стану
- звернула увагу керівника Держекоінспекції Зубовича І.О. щодо необхідності розширення повноважень Держекоінспекції для виконання всіх визначених чинним законодавством функцій, а також для приведення у відповідність з практиками роботи природоохоронних інспекційних органів країн ЄС, зокрема, Польщі

Вікторія ЛІТВІНОВА, Заступник керівника спеціалізованої екологічної прокуратури

- виступила щодо необхідності дій по документуванню та фіксації збитків екологічної шкоди в порядку визначеному національним законодавством з врахуванням міжнародної практики та методології
- пояснила, що, згідно з КПК України, Спеціалізована екологічна прокуратура по кожному факту екологічної шкоди, крім отримання висновку Держекоінспекції, звертається за складанням експертизи, зокрема, деякі складові компоненти можуть бути визначені та встановлені окремими науково-дослідними інститутами Міністерства охорони здоров'я України, оскільки вони можуть впливати на стан здоров'я людей
- зазначила, що інколи експерти керуються пробами відібраними спеціалістами Держекоінспекції, інколи самостійно відбирають проби та зразки
- звернула увагу на високі стандарти допустимості доказів, які повинні формуватися для застосування у Міжнародному кримінальному суді чи інших міжнародних судових інстанціях
- обов'язкове з'ясування при здійсненні огляду місця події всіх можливих факторів не лише щодо власне екологічної шкоди, але й щодо інструменту вчинення злочину (наприклад, ракета, чи це є заборонене або незаборонене знаряддя війни) та винної особи (наявні ідентифікаційні ознаки, напрямок руху, сила вітра по маршруту руху і т.д.), а також необхідність проведення практично по кожному випадку балістичної та хімічної експертиз
- акцентувала увагу на часовому факторі, як одному з найважливіших при встановленні факту екологічної шкоди та визначенні розміру заподіяних збитків, який проходить з дати події до дати огляду місця події, що підтверджує необхідність вчасного та комплексного реагування на подію у найкоротші та найбільш можливі строки
- наголосила на необхідності врахування наступних принципів при формуванні доказової бази, документуванню злочинів у сфері навколишнього природного середовища спричинених військовою агресією РФ та розрахунку збитків і втрат:

- об'єктивності (наявні свідки, дотримано національний та міжнародний порядок фіксації)
- незалежності (формування доказової бази та документування обставин здійснюється незацікавленими особами або з обов'язковим долученням незацікавлених осіб)
- обґрунтованості застосування показників чи коефіцієнтів, які застосовуються у методиках по розрахунку збитків
- акцентувала увагу на важливості роботи єдиного органу (комісії, місії) у напрямку фіксування та документування випадків екологічної шкоди та збитків, зподіяних внаслідок збройної агресії РФ на території України

Учасники розширеної наради обговорили оприлюднені попередні результати роботи підгрупи юристів-міжнародників, що діє у складі Робочої групи при Оперативному штабі Держекоінспекції, а також проблемні питання та пропозиції виступаючих на нараді.

На нараді були розглянуті наступні рекомендації та прийняті пропозиції щодо заходів, які потребують негайної реалізації:

- Звернутися до народних депутатів України з пропозицією ініціювати створення Робочої групи при Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування
 - для внесенню змін до законодавства з метою забезпечення формування системи екологічної відповідальності, приведення її до норм ЄС (на прикладі польської та інших європейських систем екологічної відповідальності) та забезпечення її реалізації у найкоротші термін,
 - для розгляду питання створення системи центрів науково-технічної підтримки діяльності Держекоінспекції з впровадження нових методик систематизації даних моніторингу та розрахунку збитків за новими методиками
- Звернутися до народних депутатів України з пропозицією провести з використанням інструментів депутатського контролю перевірку дій органів виконавчої влади щодо рішень та заходів пов'язаних з забезпеченням діяльності Держекоінспекції в частині надання їй повноважень на проведення фіксації, отримання інформації та проведення розрахунку збитків заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок військових дій
- Звернутися до народних депутатів України з пропозицією підготувати публічне звернення до Генеральної Асамблеї ООН, Асамблеї ООН з навколишнього середовища (UNEA) та Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP) з пропозиціями щодо:
 - Створення тимчасової (спеціальної) незалежної комісії (або іншого органу) зі складу представників міжнародних та українських організацій, зокрема й представників Оперативного штабу при Держекоінспекції
 - Створення тимчасового (спеціального) суду за принципом Ad Hoc з розслідування еко-злочинів
 - Створення екологічної моніторингової місії із залученням представників міжнародних організацій для документування еко-шкоди, проведення її оцінки та подальшого залучення її представників до підготовки програми з подолання наслідків і розробки стратегії майбутнього відновлення довкілля України
- Звернути увагу на необхідність врахування міжнародних та національних принципів і підходів при визначенні видів та категорій збитків у методиках, які

Міндовкілля планує розробити методики з оцінки збитків та втрат довкілля, на виконання Постанови №326 від 22.03.2022 р.

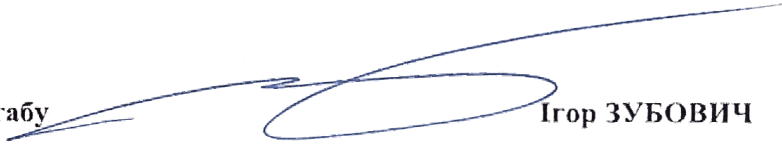
- В обов'язковому порядку враховувати міжнародні методи і підходи виділені підгрупою юристів-міжнародників Робочої групи при Оперативному штабі, що діє на базі Держекоінспекції, визначати суб'єктів, які будуть відповідальні за підготовку таких методик (Міндовкілля, Держекоінспекція, інші)
- Звернутися до народних депутатів України з пропозицією направити депутатські звернення до Кабінету Міністрів України та Офісу Президента з приводу поточної ситуації у сфері захисту навколишнього природного середовища, у зв'язку з військовою агресією РФ на території України із зазначенням пропонованих варіантів вирішення ситуації, зокрема щодо реалізації пропозицій, які обговорювалися на вказаній розширеній нараді Оперативного штабу, що діє на базі Держекоінспекції

Інших пропозицій та заперечень не надходило.

Перед закриттям розширеної наради Оперативного штабу при Державній екологічній інспекції України керівник підгрупи юристів-міжнародників Аліна СОКОЛЕНКО підтвердила готовність провести інформаційно-наукові семінари для учасників інших підгруп Робочої групи, а також протягом 7-ми денного терміну надати фінальну версію Аналітичної довідки складеної за результатами роботи підгрупи юристів-міжнародників Робочої групи при Оперативному штабі створеному на базі Державної екологічної інспекції України.

Роботу розширеної наради Оперативного штабу при Державній екологічній інспекції України було завершено.

Керівник Оперативного штабу

Ігор ЗУБОВИЧ

Головний координатор Оперативного штабу

Олена КРИВОРУЧКІНА